

A MAGYAR LGBT SZÖVETSÉG VÉLEMÉNYE A NEMZETI ALAPTANTERV TERVEZETÉRŐL

2012. március 5.

magyar lgbt
szövetség

www.lgbtszovetseg.hu

A Magyar Leszbikus, Meleg, Biszexuális és Transznemű Szövetség és tagszervezetei áttekintették a Nemzeti Alaptanterv társadalmi vitára bocsátott tervezetét. Üdvözljük, hogy az Alaptantervben a korábbihoz hasonlóan hangsúlyosan jelenik meg az emberi méltóság és az emberi jogok tisztelete, a kölcsönös elfogadás és az előítéletek leküzdésének fontossága, a többségi társadalom és a kisebbségek viszonya, a társadalmi egyenlőtlenségek és hátrányos helyzetek megértése, a felelősségteljes szexualitás és párkapcsolatok témaköre. Súlyos problémának érezzük ugyanakkor, hogy a dokumentum szövege egyáltalán nem nevesíti a homoszexualitás témakörét, és általában is figyelmen kívül hagyja a szexuális irányultság és nemi identitás tudományos és erkölcsi kérdéseit.

Jelen véleményünkben először az LMBT témák iskolai tananyagban történő megjelenítésére vonatkozó legfontosabb kutatási eredményeket ismertetjük, majd az alapelveket vázoljuk fel, ezután pedig áttekintjük e kérdés kapcsán Magyarország számára is kötelező érvényű nemzetközi dokumentumokat, illetve megfontolásra érdemes nemzetközi ajánlásokat. Véleményünk második felében az Alaptantervhez fűzött szövegszerű módosítási javaslatainkat mutatjuk be.

KUTATÁSI EREDMÉNYEK

Ahogy arra a közelmúlt magyar kutatási eredményei rámutattak,¹ a magyar iskolák többségében a homoszexualitás témája egyáltalán nem, vagy csak alig jelenik meg az iskolai tananyagban. Míg az LMBT fiatalok döntő többsége (85%-a)² már a közoktatásban eltöltött évei alatt rádöbben szexuális irányultságára, illetve nemi identitására, és közülük egyre többen az iskolatársaik és tanáraik felé is vállalják szexuális irányultságukat (a 20 év alatti korosztály 63%-a részben vagy teljesen vállalja szexuális irányultságát vagy nemi identitását középiskolai társai felé), szinte semmilyen segítséget nem kapnak ezen felismerés feldolgozásához. A majdnem 2000 válaszadó mindössze 7%-a számolt be róla, hogy a homoszexualitás témája részletesen megjelent az iskolai tananyagban, a transzneműség esetén ez az arány még rosszabb (2%). A válaszadók 94%-a szerint az iskolai tananyagban nem esett elég szó az LMBT embereket érintő kérdésekről.

A szexuális irányultság és nemi identitás témájának figyelmen kívül hagyása a közoktatási tananyagban nagyban felelőssé tehető azért, hogy európai összehasonlításban a magyar társadalom az egyik legelutasítóbb a leszbikus, meleg, biszexuális és transznemű

¹ Lásd pl. Dombos Tamás: „A leszbikus, meleg, biszexuális és transznemű emberek iskolai tapasztalatai.” Előadás a XI. Országos Neveléstudományi Konferencián, Budapest, 2011. november 3-5.; Kiss Kata: „Szexuális kisebbségek.” In *Iskolakultúra* 2010/11. 40-57.o.; Rédei Dorottya: „...én az olyanokat értem meg, akik nem tehetnek róla.”; Takács István Károly: „A homofóbia nyomai a magyar közoktatásban – Egy szegedi vizsgálat tanulságai.” és Mészáros György: „Tanári szerepvállalás a homofóbia elleni küzdelemben: pedagógushallgatók és LMBT emberek értelmezései.” In Takács Judit (szerk.) *Homofóbia Magyarországon*. Budapest: L'Harmattan. 140-151.o, 152-164.o. és 175-188.o.

² Az adatok forrása: Magyar Tudományos Akadémia Szociológiai Kutatóintézet – Háttér Társaság a Melegekért: Az LMBT emberek társadalmi kirekesztettsége Magyarországon 2010. c. kutatás, n=1966

emberekkel szemben.³ A társadalom többsége szerint ráadásul a szexuális irányultságon alapuló diszkrimináció mértéke nőtt az elmúlt öt évben.⁴

Ahhoz, hogy ezen a tendencián változtatni lehessen fokozottabb figyelmet kell szentelni a közoktatásban a szexuális irányultság és nemi identitás témájának, és különösen a leszbikus, meleg, biszexuális és transznemű (LMBT) emberekkel szembeni előítéletek leküzdésének. Bár a téma részletesebb szerepeltetése a Nemzeti Alaptantervben a problémát önmagában nem oldja meg, hiszen szükség lenne a tanárok alaposabb felkészítésére, valamint az LMBT embereket érő iskolai erőszak és zaklatás elleni célzott kampányokra is, e témakör Alaptanterven belüli nevesítése, részletesebb kifejtése révén biztosítható lenne, hogy a tankönyvek, oktatási segédanyagok és helyi tantervek kidolgozása során e terület is megfelelő figyelmet kapjon.

ALAPELVEK

Véleményünk szerint az alábbi alapelvek egy, a modern tudomány eredményeire, az összeurópai értékekre, és a mai magyar társadalmi valóság tényeire alapuló Nemzeti Alaptanterv elengedhetetlen részeit kell, hogy képezzék.

Hátrányos megkülönböztetés tilalma. A közoktatás egész rendszerét át kell, hogy szője a hátrányos megkülönböztetés tilalma – ideértve a szexuális irányultság és nemi identitás szerinti diszkriminációt is. Ez nemcsak az iskolai oktatáshoz való hozzáférést, hanem a minden tanuló, így az LMBT fiatalok számára is biztonságos, erőszakos támadásoktól és zaklatástól mentes iskolai környezet kialakítását is magában foglalja. Az oktatásnak valamennyi tanuló, így az LMBT fiatalok szükségleteire is tekintettel kell lennie, mind az oktatás megszervezése, mind pedig a tananyag tartalmának összeállítása során.

Nemi és szexuális sokféleség mint természeti tény. Bár a szexuális irányultság és nemi identitás kialakulásának pontos folyamata kapcsán nincs tudományos konszenzus, az mindenesetre egyértelműen megállapítható, hogy az azonos neműek közötti szexuális kapcsolatok mind az állatvilágban, mind valamennyi emberi társadalomban előfordulnak; a tisztán kétpólusú férfi-női kategorizáción túlmutató (interszexuális) anatómia előfordulása pedig jóval gyakoribb, mint azt sokan gondolnák. A közoktatás során a tanulókat meg kell ismertetni a homo- és biszexualitás, a transzszexualitás és az interszexualitás fogalmával mint a biológiai valóság leírására szolgáló fogalmakkal, és az e jelenségeket magyarázó különböző biológiai és más elméletekkel.

LMBT emberek mint társadalmi kisebbség. A nemi és szexuális sokféleség ugyanakkor egyben társadalmi jelenség is. A számarányuknál és korlátozott érdekképviselési erejükénél fogva kisebbséget alkotó leszbikus, meleg, biszexuális és transznemű emberek más kisebbségekhez hasonlóan a történelem során gyakran voltak kitéve üldöztetésnek; jogi és társadalmi egyenlőségük a mai magyar társadalomban sem megoldott; gyakoriak a velük szembeni előítéletek és hátrányos megkülönböztetés. A közoktatásban a tanulókkal meg kell ismertetni, hogy a különböző korok és társadalmak miként vélekedtek a homoszexualitás és

³ Lásd pl. European Commission: Discrimination in the European Union: Perceptions, Experiences and Attitudes. Special Eurobarometer 296 / Wave 69.1. 2008. július; European Commission: Discrimination in the EU in 2009. Special Eurobarometer 317 / Wave 71.2 2009. november; European Social Survey Round 4 (2008).

⁴ Special Eurobarometer 317

a transzneműség kérdéseiről, hogyan alakult ki a szexuális irányultságot és a nemi identitást nem bűnnek vagy betegségnek, hanem emberi jogi kérdésnek tekintő mai társadalmi hozzáállás. A közoktatás feladata bemutatni az LMBT kisebbség és más, a történelem során üldözött kisebbségek – így pl. a zsidóság, cigányság stb. – sorsa közötti párhuzamokat, az e kisebbségekkel szemben tanúsított hasonló magatartásformákat magyarázó elméleteket.

LMBT emberek és más kisebbségek tagjai iránti elfogadó hozzáállás kialakítása. A közoktatás feladata ugyanakkor nem szűkíthető ismeretek és tényanyag átadására, legalább ilyen fontos az alapvető értékek és viselkedési normák elsajátíttatása a tanulókkal. Az iskolának a formális és informális oktatás módszereinek segítségével törekednie kell a világra nyitott, toleráns, a másik embert elfogadó és tisztelő, befogadó szemlélet kialakítására; az alapvető emberi jogok, mint például az egyenlőség és diszkriminációmentesség elfogadására. Ezen értékek különös jelentőséggel bírnak az olyan társadalmi csoportok vonatkozásában, mint például az LMBT emberek vagy a roma kisebbség, akiket a mai napig súlyos társadalmi előítéletek sújtanak. Az elfogadó beállítódás kialakításában fontos szerepe lehet, ha az oktatás során megtárgyalt történelmi személyiségek, tudósok, feltalálók, művészek, írók, költők, sportolók kapcsán figyelmet kap szexuális hovatartozásuk is, ezzel hangsúlyozva az LMBT emberek hozzájárulását a magyar és egyetemes kultúra, valamint a civilizáció eredményeihez. Az előítéletekkel szembeni fellépés nem pusztán egy elfogadóbb társadalmi közeg megteremtéséhez szükséges, de elengedhetetlen az LMBT fiatalok számára biztonságos és elfogadó iskolai környezet kialakításához is.

Gyakorlati ismeretek LMBT fiatalok számára. A közoktatásnak az is feladata, hogy a tanulókkal elsajátíttassa azokat a gyakorlati ismereteket, amelyek révén későbbi életükben felmerülő problémákat, kihívásokat sikeresen tudják kezelni. Az ilyen gyakorlati ismeretek oktatása során figyelmet kell fordítani arra, hogy az általános ismeretek átadása során az LMBT fiatalok is megszólítva érezzék magukat, illetve, hogy az LMBT emberek szempontjából különösen fontos területek megfelelő figyelmet kapjanak. Így például a szexuális nevelés során az azonos neműek közötti szexuális kapcsolatokra is ki kell térni, a családi életre nevelés során nem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy a fiatalok egy része azonos nemű párjával fog családot alapítani. A tanulókkal ugyanakkor meg kell ismertetni a hátrányos megkülönböztetés, zaklatás és erőszak elleni fellépés lehetőségeit, az azonos nemű párokra és a nem hivatalos megváltoztatására vonatkozó alapvető jogi ismereteket.

NEMZETKÖZI KÖTELEZETTSÉGEK ÉS AJÁNLÁSOK

Az ENSZ keretében 1989. november 20-án elfogadott *A gyermek jogairól szóló egyezmény*⁵ előírja, hogy az oktatásnak „elő kell segíteni a gyermek személyiségének kibontakozását, valamint szellemi és fizikai tehetségének és képességeinek a lehetőségek legtágabb határáig való kifejlesztését”, valamint hogy „a gyermek tudatába kell vésni az emberi jogok és az alapvető szabadságok (...) tiszteletben tartását”. Az ENSZ Gyermek Jogainak Bizottsága megállapította,⁶ hogy az Egyezmény hátrányos megkülönböztetést tiltó rendelkezése a szexuális irányultság szerinti hátrányos megkülönböztetést is tiltja. A

⁵ Kihirdette: 1991. évi LXIV. törvény

⁶ General Comment No 4 (2003), elérhető: [http://www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/898586b1dc7b4043c1256a450044f331/504f2a64b22940d4c1256e1c0042dd4a/\\$FILE/G0342724.pdf](http://www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/898586b1dc7b4043c1256a450044f331/504f2a64b22940d4c1256e1c0042dd4a/$FILE/G0342724.pdf)

Bizottság ugyanakkor aggodalmát fejezte ki,⁷ hogy „a homoszexuális és transzszexuális fiatalok nem férnek hozzá a megfelelő információhoz, támogatáshoz és szükséges védelemhez, hogy szexuális irányultságuknak megfelelően tudjanak élni”.

Az Európa Tanács Miniszterek Bizottsága 2010. március 31-i ülésén egyhangúlag, Magyarország támogatásával is elfogadta a CM/Rec(2010)5 számú, *a szexuális irányultságon vagy nemi identitáson alapuló diszkrimináció elleni küzdelemről* szóló, tagállamoknak címzett ajánlását.⁸ A dokumentum 32. ajánlása szerint „tekintettel a gyermek mindenek felett álló érdekére, minden szinten megfelelő intézkedéseket kell tenni a szexuális irányultságtól és nemi identitástól független kölcsönös elfogadás és tisztelet előmozdítása érdekében. Ennek része kell, hogy legyen a szexuális irányultságra és nemi identitásra vonatkozó tényszerű információk biztosítása, többek között az iskolai tantervekben és oktatási anyagokban, valamint a szükséges információk, védelem és támogatás biztosítása a tanulók számára, hogy szexuális irányultságuknak és nemi identitásuknak megfelelően tudjanak élni.”

Az Európa Tanács emberi jogi biztosa 2011. június 23-án tette közzé *Szexuális irányultság és nemi identitás szerinti diszkrimináció Európában* című jelentését.⁹ A jelentés részletesen foglalkozik az LMBT fiatalok iskolai helyzetével, a 6.2 ajánlás szerint a tagállamok „[s]egítsék elő az LMBT emberek iskolai tiszteletét és befogadását, és tényszerű tudást közvetítsenek a szexuális irányultsággal és nemi identitással kapcsolatban az iskolákban és más oktatási környezetben.”

Ezen ajánlásokat a Szociális Jogok Európai Bizottsága is számon kéri a tagállamokon. Kollektív panasz eljárás során a Bizottság 2009-ben például elítélte Horvátországot,¹⁰ amiért a szexuális oktatás során használt tankönyvekben a nem-heteroszexuális emberekkel kapcsolatban előítéletes, diszkriminatív, lealacsonyító kifejezések szerepeltek. „A homoszexualitás-ellenes megállapításokat tartalmazó tankönyvek hivatalos jóváhagyása, illetve használatuk engedélyezése révén a horvát hatóságok megsértették pozitív kötelezettségüket a diszkriminációmentes szexuális és egészségnevelés biztosítása területén. (...) [E] pozitív kötelezettség magában foglalja, hogy az oktatási anyagok nem erősíthetik meg a lealacsonyító sztereotípiákat és az előítélet olyan formáinak továbbélését, amelyek a történetileg marginalizált csoportok – mint amilyen a nem-heteroszexuális irányultságú emberek – társadalmi kirekesztéséhez, hátrányos megkülönböztetéséhez, emberi méltóságának tagadásához vezetnek.”

⁷ Concluding observations: United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, 2002. október 9., elérhető: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G02/453/81/PDF/G0245381.pdf?OpenElement>

⁸ Az ajánlás elérhető az Európa Tanács honlapján a <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1606669> címen. A magyar nyelvű fordítás elkészítése a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztériumban folyamatban van.

⁹ A jelentés elérhető az Európa Tanács emberi jogi biztosának honlapjáról a http://www.coe.int/t/Commissioner/Source/LGBT/LGBTStudy2011_en.pdf címen.

¹⁰ INTERIGHTS kontra Horvátország, 45/2007.

Az Európai Unió Alapjogi Ügynöksége *Homofóbia és szexuális irányultság szerinti diszkrimináció az EU tagállamaiban* címmel 2008-2009-ben kétkötetes jelentést tett közzé.¹¹ A dokumentum külön fejezetben foglalkozik az LMBT emberek helyzetével az oktatási rendszerben, és kiemeli, hogy a szexuális irányultság témájának láthatatlansága a tananyagban hozzájárul az LMBT fiatalok alacsony önértékeléséhez. A dokumentum 30. ajánlása szerint „[a] tagállamok biztosítsák, hogy az iskolai tantervek ne hagyják figyelmen kívül a szexuális irányultsághoz kapcsolódó témákat, és az LMBT emberek az Európai Unió alapértékeinek, vagyis az egyenlő bánásmódnak, a diszkriminációmentességnek és a sokszínűség tiszteletének megfelelően kerüljenek bemutatásra”.

2007 márciusában nemzetközi emberi jogi szervezetek és az ENSZ szakértőinek részvételével Yogyakartában elfogadták a *Yogyakarta alapelvek a nemzetközi emberi jogi szabályok alkalmazásáról a szexuális irányultsággal és nemi identitással kapcsolatban* c. dokumentumot.¹² A dokumentum huszonkilenc alapelv kapcsán részletesen elemzi, hogy a nemzetközi emberi jogi egyezmények általános érvényű szabályai miatt az államoknak milyen kötelezettségei és teendői vannak a szexuális irányultság és a nemi identitás szerinti hátrányos megkülönböztetés felszámolása területén. Az oktatáshoz való jogról szóló 16. alapelv szerint a tagállamok kötelezettsége biztosítani, hogy „az oktatás módszerei, tananyaga és eszközei elősegítsék többek közt a különböző szexuális irányultságok és nemi identitások iránti megértés és tisztelet növelését, ideértve az e csoportokhoz tartozó diákok, szülők és családtagok szükségleteit.”

A Nemzetközi Leszbikus, Meleg, Biszexuális, Transznemű és Queer Ifjúsági és Diák Szervezetet (IGLYO) *Az LMBT emberek iránt befogadó oktatás irányelvei* c. ajánlásában¹³ részletesen foglalkozik az oktatási tartalmak kérdésével. A 3. fejezet kiemeli, hogy az LMBT emberekre vonatkozó információkat mind az általános tananyag, mint pedig speciális foglalkozások keretében oktatni kell. A tankönyveknek és más segédanyagoknak a példák, kérdések és források területén is ki kell térnie az LMBT témákra.

MÓDOSÍTÁSI JAVASLATOK

1. Javaslat:

Az erkölcsi nevelés (6-7.o.)

„Az iskolai közösség élete, tanárainak példamutatása támogatja olyan, a tanulók életében nélkülözhetetlen készségek értékek, gondolkodásmódok és viselkedésformák megalapozását és fejlesztését, mint az igazságérzet, a kötelességtudat, a mértéktartás, az együttérzés, segítőkészség, a tisztelet, a másik iránti elfogadás, a nyitott, befogadó gondolkodásmód.”

¹¹ A dokumentumok elérhetőek az Alapjogi Ügynökség weboldalán, a http://fra.europa.eu/fraWebsite/attachments/FRA_hdgso_report_Part%201_en.pdf és a http://fra.europa.eu/fraWebsite/attachments/FRA_hdgso_report_Part%202_en.pdf címen.

¹² A Külügyminisztérium által jóváhagyott magyar nyelvű fordítás elérhető: <http://www.hatter.hu/kiadvanyaink/yogyakarta-alapelvek>

¹³ Elérhető az ernyőszervezet honlapján a http://www.iglyo.com/content/files/educational/IGLYO_Educational-Guidelines.pdf címen.

Indokolás:

A felsorolás elemei közül egyik sem készség, sokkal inkább értékek, gondolkodásmódok és viselkedésformák. A kiemelt értékek listáját érdemes kiegészíteni az igazságérzettel, illetve a nyitott, befogadó gondolkodásmóddal.

2. Javaslat:

Nemzeti öntudat, hazafias nevelés (7.o.)

„Tanulmányozzák a jeles magyar történelmi személyiségek, tudósok, feltalálók, művészek, írók, költők, sportolók munkásságát. **Ismerjék meg és tanulják meg értéként tisztelni a Magyarországon élő társadalmi és etnikai csoportok sokféleségét és az általuk létrehozott kulturális értékeket.** Sajátítsák el azokat az ismereteket, gyakorolják azokat az egyéni-közösségi tevékenységeket, amelyek az otthon, a lakóhely, a szülőföld, a haza és népei megismeréséhez, megbecsüléséhez vezetnek.”

Indokolás:

A kisebbségekkel szembeni előítéletek leküzdésének egyik leghatásosabb eszköze, ha az adott kisebbség mint a társadalom szerves része jelenik meg, ha a „nemzet” és a „kisebbség” fogalmi nem kizárólagos ellentétpárként, hanem egymást kiegészítő egységként jelennek meg. A kisebbséghez tartozó történelmi személyiségek, tudósok, művészek teljesítményének bemutatásra révén a tanulók számára egyértelművé válik, hogy az adott kisebbség tagjai is értékesek, az adott kisebbséghez tartozó tanulók pedig példaképeket találhatnak maguknak ezen emberekben.

3. Javaslat:

Állampolgárságra, demokráciára nevelés (7.o.)

„Ezt a cselekvő állampolgári magatartást a törvénytisztelet, az együttélés szabályainak betartása, az emberi méltóság és az emberi jogok tisztelete, az erőszakmentesség, a méltányosság, **az egyenlőség és a különböző társadalmi csoportokkal (pl. romák, szegények, szexuális kisebbségek) szembeni elfogadás** jellemzi. A közügyekben való részvétel a kreatív, önálló kritikai gondolkodás, az elemzőképesség és a vitakultúra fejlesztését kívánja. **A tanulók ismerjék meg a civil szerveződések, a civil fellépés és véleményformálás lehetőségeit és eszközeit.** A felelősség, az önálló cselekvés, a megbízhatóság, a kölcsönös elfogadás elsajátítását hatékonyan támogatják a tanulók tevékeny részvételére építő tanítás- és tanulásszervezési eljárások.”

Indokolás:

Az emberi méltóság és emberi jogok mellett érdemes az egyenlőség és az elfogadás értékeit külön is kiemelni, és példaként megemlíteni azokat a csoportokat, amelyek esetében a leggyakoribb ezen értékek kétségbevonása. Bár a cselekvő állampolgári magatartás szempontjából a civil szerveződések szerepe meghatározó, a dokumentum szövege mégsem említi meg őket.

4. Javaslat:

A családi életre nevelés (8.o.)

„A szűkebb és tágabb környezet változásai, az értékrendben jelentkező átrendeződések a családok egy részének működésében bekövetkező zavarok szükségessé teszik a családi életre nevelés beemelését a köznevelés területére. **Ennek keretében a tanulók megismerik a családformák történeti és földrajzi sokféleségét és változásait, valamint a jelenkori családok sokféleségét.** A családi életre való felkészítés segítséget nyújt a gyermekeknek és fiataloknak a felelős párkapcsolatok kialakításában, valamint a családi életükben felmerülő konfliktusok kezelésében, **és megismerteti őket azokkal a segítségnyújtó személyekkel és szervezetekkel, amelyekhez családi problémák esetén fordulhatnak.** Az iskolának foglalkoznia kell a szexuális kultúra kérdéseivel is: **az iskolai szexuális nevelés keretében a tanulók megismerkednek a szexualitás fizikai és érzelmi aspektusaival, a szexualitás sokféleségével, a partnert egyenrangúnak tekintő, kölcsönös örömszerzésen és bizalmon alapuló, erőszakmentes szexualitással, valamint a felelőtlen szexuális tevékenységek kockázataival és az ezek elkerülése érdekében vállalt felelősség gyakorlati lehetőségeivel.**”

Indokolás:

A családi életre nevelés során döntő jelentőségű, hogy az oktatás által közvetített családkép összhangban legyen a diákok saját tapasztalataival. Egy ideális családmodell megismertetése nem járhat más családformák megbélyegzésével, fontos hangsúlyozni, hogy a családok sokféle formát (nukleáris család, nagycsalád, egyszülős család, mozaikcsalád, azonos nemű párok alkotta családok) ölthetnek, és ezek egyike sem kevésbé értékes. A családi problémák kezelésére Magyarországon többszintű intézményrendszer működik, benne állami és civil szereplőkkel. Fontos, hogy a konfliktuskezelő képességek mellett ezen külső segítő szervek igénybevételenek lehetőségével is megismerkedjenek a tanulók. A szexuális oktatás a családi életre nevelés egyik legfontosabb eleme, a jelenleginél részletesebben kell ismertetni a szexuális nevelés során alkalmazott alapelveket, tudáselemeket.

5. Javaslat:

Médiatudatosságra nevelés (9.o.)

„A médiatudatosságra nevelés során a tanulók megismerkednek a média működésével és hatásmechanizmusával, a média és a társadalom közötti kölcsönös kapcsolatokkal, **a média egyéni és csoport-formáló szerepével, a média által közvetített sztereotípiák szerepével a társadalmi egyenlőtlenségek újratermelésében,** a valóságos és a virtuális, a nyilvános és a bizalmas érintkezés megkülönböztetésének módjával, valamint e különbségek és az említett médiajellemzők jogi és etikai jelentőségével.”

Indokolás:

A médiának döntő szerepe van az egyéni és csoportidentitások létrejöttében, a sztereotípiák közvetítése révén a társadalmi egyenlőtlenségek újratermelésében. A médiatudatosságra nevelés során a média és társadalom közötti kapcsolatok ezen dimenziójára is elengedhetetlen kitérni.

6. Javaslat:

Társadalmi, állampolgári és gazdasági ismeretek (84.o.)

„Feladata olyan alapvető ismeretek feldolgozása, amelyek nélkülözhetetlenek a cselekvő, felelősségteljes állampolgári létehez, a **társadalmi-gazdasági** folyamatok megértéséhez, illetve az e folyamatokban rejlő lehetőségek és veszélyek felismeréséhez.”

Indokolás:

A gazdasági folyamatok nem választhatóak el a társadalmi folyamatoktól, a felelősségteljes állampolgári létehez ezen összefüggések ismerete is szükséges.

7. Javaslat:

Történelem 9-12. évfolyam (94.o.)

„11.6. A cigány (roma) társadalom története, helyzete és integrációjának folyamata.

11.7 A szexuális kisebbségek magyarországi története, helyzete.

11.7 **8.** A határon túli magyarság helyzete, magyarok a nagyvilágban.”

Indokolás:

A jelenkori magyar társadalom főbb problémáit, dilemmáit tárgyaló részben a roma és határon túli kisebbségek mellett fontos külön figyelmet szentelni a szexuális kisebbségek magyarországi történetének és helyzetének is.

8. Javaslat:

Erkölcstan, etika: 5-8. évfolyam (94.o.)

3.2. Nemiség **Szexualitás**, szerelem, **párkapcsolat**, házasság.

Indokolás:

Ebben az életkorban szövődnek az első párkapcsolatok, tehát fontos nemcsak a házasságról beszélni (főleg miután felnőttkorban sem minden párkapcsolatból lesz házasság), hanem a párkapcsolatokról és az ahhoz kapcsolódó értékekről. A szexualitás tágabb fogalom, mint a nemiség, így az ehhez kapcsolódó témák, amelyek a korai serdülőkortól kezdve egyre fontosabbá válnak a tanulók életében, a szexualitás témája alatt megvitathatóak. Ide tartozik többek között a különböző szexuális orientációk és identitások, valamint az ezek elfogadásának és tiszteletben tartásának megvitatása is.

9. Javaslat:

Erkölcstan, etika: 5-8. évfolyam (94.o.)

„4.2. Szabadság és korlátozottság.

4.3 Kirekesztés és befogadás.

4.3 **4** Munka, alkotás. Értelmes élet, boldogulás. Jól lét és jólét.

4.4 **5** Szegények és gazdagok **A gazdasági és társadalmi egyenlőtlenségek, társadalmi igazságosság**”

Indokolás:

Már a felső tagozatban érdemes az erkölcsstan és etika óra keretében utalni a többség-kisebbség problémájára, és tematizálni a társadalmi kirekesztés és befogadás mechanizmusait. A jövedelmi egyenlőtlenségek témáját tágabb kontextusban, mint gazdasági és társadalmi egyenlőtlenségek érdemes tárgyalni. A tanulók emellett ismerjék meg a társadalmi igazságosságról alkotott különböző nézeteket, és az azok által az állampolgárok felé támasztott erkölcsi követelményeket.

10. Javaslat:

Erkölcsstan, etika: 5-8. évfolyam (95.o.)

„6.4. A keresztény valláserkölcse és a kereszténység világi tanításai. Párbeszéd, együttműködés.

6.5. A keresztény egyházak mint intézmények. Az egyház és az állam politikai viszonya, az egyház és az állam különválasztása”

Indokolás:

A keresztény gyökerek mellett fontos kiemelni a vallási toleranciát és az egyház államtól való elválasztását, amely legalább annyira fontos európai érték, mint a keresztény gyökerek. Az állam által szervezett közoktatás keretében a vallási tanítások meghatározó szerepet nem kaphatnak, biztosítani kell az egyházakkal – és általában a vallással – szemben kritikus nézetek bemutatását is.

11. Javaslat:

Erkölcsstan, etika: 9-12. évfolyam (95.o.)

„4.3. Mi és Ők. Többség és kisebbség. **Sokszínűség és másság. Diszkrimináció, kirekesztés.** Szolidaritás, kölcsönös segítség, **elfogadás.** A társadalmi igazságosság kérdése.”

Indokolás:

A többség-kisebbség témakör kapcsán érdemes bevezetni olyan további kulcsfogalmakat is, mint a sokszínűség és másság, diszkrimináció és kirekesztés, valamint az elfogadás.

12. Javaslat:

Társadalmi, állampolgári és gazdasági ismeretek: 5-8. évfolyam (97.o.)

„4.3. Fizikai és szellemi munka.

4.4. Munkahelyi diszkrimináció és esélyegyenlőség.”

Indokolás:

A foglalkoztatás területén tapasztalható hátrányos megkülönböztetés a társadalmi egyenlőtlenségek újratermelődésének egyik legfontosabb mechanizmusa, amelynek mindennapi áldozatai a nők, romák, idősek, fogyatékosok és az LMBT kisebbség tagjai. Mind a jövőbeli munkavállalók, mind a munkaadók számára fontos, hogy tisztában legyen a hátrányos megkülönböztetés erkölcsi és jogi tilalmával.

13. Javaslat:

Társadalmi, állampolgári és gazdasági ismeretek: 9-12. évfolyam (97.o.)

„1.5. Társadalmi tagoltság Magyarországon: nemi, etnikai, vallási, szexuális, kor és egészségi állapot szerinti, valamint jövedelmi különbségek”

Indokolás:

Bár a társadalmi különbségek és tagoltság számos dimenzió mentén értelmezhetőek, érdemes a mai magyar politikai közbeszédében, társadalmi problémákban központi szerepet kapó különbségeket az Alaptanterv szövegében is kiemelni.

14. Javaslat:

Társadalmi, állampolgári és gazdasági ismeretek: 9-12. évfolyam (97.o.)

„4.5. ~~Amit minden munkavállalónak tudnia kell.~~ Munkavállalói jogok és kötelezettségek, munkahelyi diszkrimináció.

4.6. A nemzetgazdaság és a világgazdaság.”

Indokolás:

A dokumentum által javasolt megfogalmazás túl homályos, javasolt a munkavállalói jogok és kötelezettségek megfogalmazás használata. A foglalkoztatás területén tapasztalható hátrányos megkülönböztetés a társadalmi egyenlőtlenségek újratermelődésének egyik legfontosabb mechanizmusa. Mind a munkavállalók, mind a munkaadók számára fontos, hogy tisztában legyen a hátrányos megkülönböztetés fogalmával, elkerülésének mikéntjével.

15. Javaslat:

Biológia: 7-8. évfolyam (124.o)

„*Szaporodás, egyedfejlődés, szexualitás.* Szaporodási szervrendszerek. Nemi jellegek, nemi hormonok. Biológiai nem és nemi identitás megkülönböztetése. Menstruációs ciklus. Szexualitás. Szexuális irányultság, homo- és biszexualitás. A szexualitással kapcsolatos alapvető egészségügyi szabályok. Fogamzásgátlás. A méhen belüli fejlődés, születés, születés utáni életszakaszok.”

Indokolás:

Tekintettel arra, hogy az LMBT fiatalok jelentős része 10-14 éves korában döbben rá szexuális irányultságára vagy nemi identitására, döntő jelentőségű, hogy már ebben az időszakban rendelkezzenek érzéseik és identitásuk értelmezéséhez szükséges ismeretekkel. A transzneműek kapcsán a biológiai nem és a nemi identitás fogalmainak megkülönböztetése, a meleg, lesbikus és biszexuális fiatalok számára pedig a szexuális irányultság fogalma, a különböző szexuális irányultságok léte és egyaránt normális volta kell, hogy legyen a fő üzenete.

16. Javaslat:

Biológia: 9-12. évfolyam (127.o.)

Szaporodás, egyedfejlődés, szexualitás. A nemi szervek felépítése, működése. **Interszexualitás.** A szexualitással kapcsolatos alapvető egészségügyi szabályok. Családtervezés. Fogamzásgátlás. Méhen belüli fejlődés. Szülés. A korai anya-gyermek kapcsolat jelentősége, az apa, a kortárs csoport (közösség), a párkapcsolat és a közösséget segítő aktivitás szerepe a személyiség fejlődésében.

Indokolás:

A szexuális irányultság és nemi identitás fogalmait a 14-18 éves korosztály számára érdemes kiegészíteni annak felismertetésével, hogy a nemi anatómiai jegyek (kromoszómák, hormonok, külső és belső nemi szervek) nem minden esetben illeszkednek a férfiak vagy nők esetében megszokotthoz (interszexualitás). A különböző interszexuális állapotokat az egyes további témaköröknél (genetika-kromoszómák, hormonok) is érdemes tárgyalni.

17. Javaslat:

Életvitel és gyakorlat: 1-4. évfolyam (206.o.)

„A családi élet színtere a családi otthon. **A családok sokfélesége.** Családi feladatok, munkamegosztás.”

Indokolás:

A családi életre nevelés során döntő jelentőségű, hogy az oktatás által közvetített családkép összhangban legyen a diákok saját tapasztalataival. Ebben a fiatal korban különösen jelentős, hogy a tanuló ne érezze saját családját a normálistól eltérőnek, alacsonyabbrendűnek. Ezért egy ideális családmódel megismertetése nem járhat más családformák megbélyegzésével, fontos hangsúlyozni, hogy a családok sokféle formát (nukleáris család, nagycsalád, egyszülős család, mozaikcsalád, azonos nemű párok alkotta családok) ölthetnek, és ezek egyike sem kevésbé értékes.

18. Javaslat:

Életvitel és gyakorlat: 5-8. évfolyam (207.o.)

A családi élet színtere a családi otthon; különböző lakókörnyezetek jellemzői. **A családok sokfélesége,** rokonsági és generációs kapcsolatok a családban.

Indokolás:

A családok sokféleségének témáját valamennyi esetben, ahol a család élet szóba jön, elő kell venni az eltérő családi háttérrel rendelkező tanulók önbecsülésének megőrzése érdekében.

19. Javaslat:

Életvitel és gyakorlat: 9-12. évfolyam (208.o.)

„A háztartás mint gazdasági formáció. Családi munkamegosztás. **Gyermekvállalás, szülői szerepek. Meddőség. Örökbefogadás, mesterséges megtermékenyítés.** Egészség- és környezettudatos vásárlás és fogyasztás, fogyasztóvédelem.”

Indokolás:

Bár az Életvitel és gyakorlat műveltségi terület leírásában szerepel, hogy e terület magában foglalja a gyermekvállalás, gyermeknevelés témáját, a közműveltségi tartalmak részletes leírásakor ezek a témák kimaradtak. A gyermekvállalás hagyományos módjai mellett érdemes az örökbefogadás és mesterséges megtermékenyítés témájával is megismertetni a tanulókat. Mivel egyre több pár számára jelent problémát, fontos külön is beszélni a meddőségről és annak lehetséges kezeléséről.

20. Javaslat:

Életvitel és gyakorlat: 9-12. évfolyam (208.o.)

„Alapvető adózási, biztosítási, egészség-, nyugdíj- és társadalombiztosítási, pénzügyi ismeretek, hivatali ügyek intézése.

Munkahelyi diszkrimináció és esélyegyenlőség. Jogorvoslati lehetőségek.

Indokolás:

A foglalkoztatás területén tapasztalható hátrányos megkülönböztetés a társadalmi egyenlőtlenségek újratermelődésének egyik legfontosabb mechanizmusa. Mind a munkavállalók, mind a munkaadók számára fontos, hogy tisztában legyen a hátrányos megkülönböztetés tilalmával, illetve, hogy ha ilyet tapasztalnak, milyen konkrét formában tudnak ellene fellépni.